

SORIN GRIGORUȚĂ*

MEDICI ȘI ORGANIZARE MEDICALĂ ÎN MOLDOVA (1828–1834)**

Parte a unui proiect mai amplu, în cadrul căruia ne propunem să reliefăm aspecte privitoare la începuturile „profesionalizării medicinei” în spațiul românesc extracarpatic, textul de față capătă, mai curând, un caracter introductiv, menit a scoate la lumină câteva informații adunate de prin documentele vremii, pe alocuri lucruri mărunte, dar care, împreună, confirmă evoluțiile ce au caracterizat spațiul românesc extracarpatic, din punct de vedere medical, în primii ani ai deceniului patru al secolului al XIX-lea. Mai apoi, cercetarea va fi dusă mai departe, insistând asupra acelor elemente ce pot fi aprofundate, în cadrul unor studii de sine stătătoare, pentru ca în cele din urmă să propunem și o interpretare sintetizatoare.

„Profesionalizarea medicinei”¹ este, fără îndoială, o formulă ce poate părea cel puțin pretențioasă, dacă nu chiar inadecvată, în contextul vremurilor și al locurilor despre care vom vorbi. Credem însă că trebuie să trecem peste eventuale bariere terminologice și să pășim spre înțelesurile acestei formulări. Drept urmare, dacă vom considera profesionalizarea drept o „dezvoltare a autorității și controlului practicienilor medicali asupra muncii lor și asupra organizării vieții lor profesionale”² evoluție desfășurată în contextul unor „politici de sănătate”³ susținute de autorități –, lucrurile vor căpăta mai multă claritate. Chiar și așa, până la aprofundarea analizei privitoare la „profesionalizarea medicinei” și la „medicalizarea” societății românești⁴, ne vom mărgini cercetarea

* Cercetător postdoctorat, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” Iași; cercetător științific gradul III, Institutul de Istorie „A. D. Xenopol”, Academia Română – Filiala Iași.

** Această lucrare a fost cofinanțată din Fondul Social European, prin Programul Operațional Capital Uman proiect numărul POCU/380/6/13/123623 „Doctoranzi și cercetători postdoctorat pregătiți pentru piața muncii”.

¹ Eliot Freidson, *Profession of Medicine. A Study of the Sociology of Applied Knowledge*. With a new Afterword, The University of Chicago Press, 1988.

² Ivan Waddington, *The movement towards the professionalization of medicine*, în „British Medical Journal”, 3 oct. 1990, 301 (6754), p. 688.

³ Michel Foucault, *Biopolitică și medicină socială*, traducere și postfață de Ciprian Mihali, Idea Design & Print, 2003, p. 99.

⁴ Lidia Trăușan-Matu consideră, pe bună dreptate, că medicalizarea „acoperă ansamblul mecanismului (oameni, legi, instituții) prin care statul veghează la starea de sănătate a populației, asigură condițiile de menținere a sănătății ei și intervine în caz de necesitate”; de multe ori, intervenția statului nu are în mod necesar un caracter direct terapeutic sau medical, ci vizează condițiile și modul de viață, habitatul, mediul, alimentația, igiena (Lidia Trăușan-Matu, *Medicină și societate. Despre începutul medicalizării societății românești (1831–1869)*, în *Medicina românească în evoluție. Viziune enciclopedică*, vol. I, ed. a III-a, București, Editura „Vasile Goldiș”

la noțiuni mai concrete, precum „organizare”. Așadar, acest studiu evidențiază anumite prefaceri observabile pe tărâm medical la începutul perioadei regulamentare, schimbări ce au pus o mai bună rânduială în activitatea medicilor și a întreg personalului medical (chirurghi, farmaciști, moașe).

Analiza noastră se situează în linia cercetărilor de dată mai recentă, datorate Lidiei Trăușan-Matu⁵ și lui Constantin Bărbulescu⁶, însă începuturile acestei teme de cercetare în istoriografia română sunt mult mai îndepărtate⁷. În cadrul unei conferințe susținute acum mai bine de un veac, la Societatea Studenților în Medicină, N. Iorga a prezentat câteva chestiuni de ordin general privitoare la *Medici și medicină în trecutul românesc*⁸. Acestea aveau să fie mai bine așezate într-un cadru documentar mai larg de către Pompei Gh. Samarian⁹. Au urmat alte analize punctuale, ce au scos la iveală informații importante despre medicii de odinioară, despre activitatea lor profesională, ori frânturi despre viața lor de familie¹⁰.

Cât despre primele semne mai precise și mai coerente de organizare a activității medicale în spațiul de la răsărit de Carpați, ele pot fi întâlnite în contextul epidemiei de ciumă de la 1828–1829. Atunci, în încercarea de a limita extinderea flagelului, autoritățile ruse de ocupație s-au străduit să impună o uniformizare a prezenței medicilor în ținuturile Moldovei, pentru a preîntâmpina astfel răspândirea contaminărilor în anumite zone ale țării¹¹. Mai mult decât atât, poruncile stăpânirii aduceau în discuție câteva noțiuni relativ noi, precum datoria de a sluji, pentru o perioadă limitată, spre binele țării¹², dar și eventualele sancțiuni pentru cei care nu ar fi respectat dispozițiile primite¹³.

University Press, 2018, p. 285. Mai mult decât atât, considerăm că trebuie incluse în discuție aspecte ce țin de sfera vieții private, în acest cadru putând fi observate, de timpuriu, elemente ce vor facilita transformările ample începute odată cu deceniul patru al veacului al XIX-lea. Reunite sugestiv de Michel Foucault sub formula „familia medicalizată – medicalizatoare”, aceste evoluții, articulate în jurul conștientizării asistării medicale a indivizilor și a familiilor, au adus împreună cererea și oferta de îngrijire medicală, de la un moment dat sub oblăduirea autorităților, determinând extinderea și amplificarea acestui fenomen ce presupune o asumare colectivă: sănătatea tuturor membrilor societății (Michel Foucault, *op. cit.*, p. 56, 61).

⁵ Lidia Trăușan-Matu, *De la leac la rețetă. Medicalizarea societății românești în veacul al XIX-lea (1831–1869)*, București, Editura Universității din București, 2011; idem, *Medicul și săteanul. O analiză a lumii rurale în cultura medicală românească (1831–1869)*, în „Revista de Istorie Socială”, XIII–XV, 2008–2010, p. 317–328.

⁶ Constantin Bărbulescu, *România medicilor. Medici, țărani și igienă rurală în România de la 1860 la 1910*, București, Editura Humanitas, 2015; *Medicine, Hygiene and Society from the Eighteenth to the Twentieth Centuries*, edited by Constantin Bărbulescu and Alin Ciupală, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.

⁷ G. I. Ionescu-Gion, *Doftoricescul meșteșug în trecutul țărilor române*, București, 1892; Iacob Felix, *Istoria igienei în România în secolul al XIX-lea și starea ei la începutul secolului al XX-lea*, I, extras din „Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Științifice” (AARMSS), București, seria II, tomul XXIII, 1901; II/1, extras din AARMSS, seria II, tomul XXIV, 1902.

⁸ N. Iorga, *Medici și medicină în trecutul românesc*, București, 1919.

⁹ Pompei Gh. Samarian, *Medicina și farmacia în trecutul românesc*, vol. I, 1382–1775, Călărași, 1935; vol. II, 1775–1834, București, 1938; vol. III, *Asistența publică în trecutul românesc până la 1834*, București, 1938.

¹⁰ O parte din aceste lucrări au fost folosite ori cel puțin amintite în teza noastră de doctorat (Sorin Grigoruță, *Boli, epidemii și asistență medicală în Moldova (1700–1831)*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2017); vezi și Gheorghe Brătescu, *Istoriografia medicală românească, în Apărarea sănătății ieri și azi. Studii, note, documente*, sub redacția lui G. Brătescu, București, Editura Medicală, 1984, p. 531–582; Vlad Popovici, *Romanian Medical Historiography (1813–2008)*, în „Philobiblon”, XV, 2010, p. 271–289.

¹¹ ANI, Comitetul Sănătății, 6/1829, f. 1 r.

¹² „[...] îndată să mergi să faci reveduire cuviincioasă, necotezind a te apăra de slujba aceasta, ce esti vremelnicească, numai până cându să va curăți boala ciumii, și cătră cari suntem toți datori a sluji [s.n.], pentru ca să nu vii în răspundiri și veți fi oprîți de a facei mai mult praesâs în meșteșugul doctoresc” (*ibidem*, f. 6 r.–v.).

¹³ „[...] dacă vreunul din doftorii rânduiei să va ispiti a să apăra și a nu-și urma slujba, să-i fii cunoscut că-i este oprit de a nu facei nicio cură din cele cu plată, ori prin oraș(ul) unde șad sau pi la alții, prin ținuturi” (*ibidem*, f. 18).

Dintru început, trebuie să facem precizarea că hotărârea autorităților i-a pus pe cei mai mulți dintre doctori în fața unei dileme privitoare la ceea ce căpăta mai multă importanță în cadrul activităților lor: îndeplinirea obligațiilor contractuale față de persoanele și grupurile de persoane cu care aveau încheiate diverse înțelegeri și de care erau remunerați, pe de o parte, ori datoria față de locuitorii țării în care își desfășurau activitatea, pe de alta? Unii medici au conștientizat responsabilitatea pe care o aveau în cadrul societății, punând mai presus de orice binele întregii comunități: „[...] ca unul ci mă aflu trăitor în pământul acesta *mă cunosc cu datorie de a sluji pentru obștie* [s.n.]”¹⁴. Au fost însă și cazuri în care frica de boală i-a împins pe unii medici la măsuri potrivnice: „unii făcându-se nevăzuți, alții bolnavi și alții împotrivindu-se după atâte porunci”¹⁵.

Tocmai pentru a elimina astfel de riscuri și pentru a asigura locuitorilor întregii țări, pe cât se putea, asistența medicală necesară, atât în contextul riscului epidemic, dar și al bolilor „obicinuite”, autoritățile adoptă, după 1830, o serie de politici sanitare și medicale: desemnarea unui protomedic al Moldovei, numirea medicilor departamentali (ce aveau în administrare 3–4 ținuturi) și desemnarea medicilor pentru fiecare ținut; de asemenea, în cazul orașului Iași, fiecare cvartal¹⁶ urma să aibă un medic¹⁷.

Protomedicul

Medicul șef¹⁸ sau întâiul medic al țării avea datoria de a coordona și de a supraveghea activitatea personalului medical, veghind la păstrarea stării de sănătate a populației. Amintind de medicul curții domnești și, mai apoi, de „doftorul obștii”, protomedicul reprezintă cumva o continuare firească, o evoluție și o extindere a atribuțiilor celor două personaje tocmai amintite. Sarcinile sale au fost mai bine definite prin *Regulamentul Organic*, mai ales în textul din 1835 al legiurii¹⁹, însă ele pot fi lesne observate și anterior.

Așadar, medicul șef propunea sau recomanda medici, chirurghi sau moașe pentru diferite posturi în țară, fapt ce poate fi privit, fără îndoială, ca un privilegiu, dar mai cu seamă ca o responsabilitate, protomedicul asumându-și răspunderea pentru sugestia făcută. În februarie 1830, Eustathius Rolla îl recomanda pe medicul Neculai Chiriacopol pentru funcția de medic al orașului Galați, evidențiind pregătirea acestuia, ca unul ce dobândise „știință atât a medișinii, cât și a hirurgiei”²⁰. Un an mai târziu, când deja doctorul Mihail Zotta²¹ fusese întărit de Pavel Kiselev ca „cel mai din frunte doftor”,

¹⁴ *Ibidem*, f. 129.

¹⁵ *Ibidem*, f. 105; idem, 1/1831, f. 14.

¹⁶ Cvtartal = o pătrime a orașului; orașul fusese împărțit în patru cvartale pentru o mai bună administrare.

¹⁷ Pentru început, unul dintre acești medici ai orașului trebuia să aibă în grijă și bolnavii de la temniță (ANI, Comitetul Sănătății, 8/1831, f. 2; idem, 17/1832, f. 96), urmând ca mai apoi să fie desemnat un medic, Matei Trisonimos, ce avea să supravegheze starea de sănătate a arestaților (idem, 17/1832, f. 132). Despre condițiile de detenție din acele vremuri, vezi Silviu Văcaru, *Temnița din Iași în timpul ocupației ruse (1828–1834)*, în „Ioan Neculce”. Buletinul Muzeului Municipal „Regina Maria” Iași, seria a III-a, nr. II, 2020, p. 123–158.

¹⁸ Paul Pruteanu, *Cercetări cu privire la protomedicii Moldovei. Cronologia protomedicilor Moldovei*, în *SRDI*, XI, 2, 1958, p. 133–143. În perioada analizată de noi în cadrul acestui studiu, în fruntea medicilor din Moldova s-au aflat, pe rând, doctorii Eustathius Rolla, Mihail Zotta și Ioan Ilașciuc.

¹⁹ *Regulamentul Organic al Moldovei*, ediție integrală realizată de Dumitru Vitcu și Gabriel Bădărău, cu sprijinul lui Corneliu Istrati, Iași, Editura Junimea, 2004, p. 221, 234–235 (în continuare, *Regulamentul Organic...*).

²⁰ ANI, Comitetul Sănătății, 6/1829, f. 142 r.

²¹ Paul Pruteanu, *Medici în Moldova înainte de Regulamentul Organic*, în *Din istoria medicinei românești și universale*, sub îngrijirea V. L. Bologa, București, Editura Academiei Române, 1962, p. 255, n. 1; Victor Gomoiu, Gh. Gomoiu, Maria Gomoiu, *Repertor de medici, farmaciști, veterinari (personalul sanitar) din ținuturile românești*, vol. I (*Înainte de anul 1870*), Brăila, 1938, p. 478 (în continuare, *Repertor de medici...*).

acesta numise medici ai orașului Iași doi confrăți ce-i erau „știuți lui”²²: Iacob Czihak²³ și Ioan Ilașciuc²⁴. Și în contextul încercării doctorului Zuccarini²⁵ de a primi postul de medic la carantina Galați, protomedicul Zotta era cel ce trebuia să stabilească dacă pregătirea candidatului era potrivită sau nu pentru postul solicitat²⁶.

Tot în sarcina protomedicului a revenit, în vremea epidemiei de holeră de la 1831, supravegherea și îndrumarea activității celorlalți medici²⁷, dar și conturarea unui set de informații despre boală, reliefând atât trăsăturile acesteia, cât și eventualele leacuri²⁸. Conștientizând că numai prin informări corecte sporeau șansele ca locuitorii să respecte sfaturile ocârmuirii, autoritățile decid să tipărească și să răspândească proiectul „antiepidemic” întocmit de protomedicul Rolla, proiect ce cuprindea „povățuirii în pricina feririi și lecurii despre boala holera morbos”. Acesta avea să fie trimis în tot cuprinsul țării, dar mai ales către locurile în care lipseau medicii²⁹, informațiile respective urmând a fi făcute cunoscute locuitorilor prin intermediul ispravnicilor³⁰.

În perioada în care a fost protomedic, Mihail Zotta a promovat și a coordonat activitățile privitoare la vaccinarea copiilor³¹: imunizarea de această factură era, în opinia sa, singura cale „spri a să puni stavilă epidemiilor di vărsat cari, precum și în anul acesta, pretutindinea undi să arată mari pustiire pricinuești întri copii”³². Unul dintre documentele ce se regăsesc în *Anexele* respectivului articol vor confirma această evoluție, lentă, dar constantă, a procesului de vaccinare a copiilor din Moldova (vezi Anexa 2). De asemenea, doctorul Zotta nu a neglijat situația așezămintelor spitalicești ale vremii³³,

²² Dacă Mihail Zotta fusese ales de către Pavel Kiselev, sarcina alegerii celorlalți patru medici ai orașului Iași, precum și a chirurgului și a celor două moașe revenise generalului Mircovici. Acesta însă, „dorind a ave socotința marelui doftor”, i-a încredințat lui Zotta datoria de „a căuta patru doftori și un chirurg din cei mai vrednici și mai iscusiți pentru orașul Iașii” (ANI, Comitetul Sănătății, 8/1831, f. 2).

²³ Erwin Gerhard Brodel, *Dr. Med. Iacob Czihak – fondator al Societății de Medici și Naturaliști din Iași și exponent al cooperării româno-germane*, în „Jurnal Medical Brașovean”, 2008, Supliment, p. 12–15; Paul Pruteanu, *Iacob Cihac*, București, Editura Științifică, 1966.

²⁴ Paul Pruteanu, *Medici în Moldova...*, p. 257–258, n. 6; *Repertor de medici...*, p. 207.

²⁵ Doctorul Zuccarini (întâlnit în documente și sub formele Zucherini, Țucarini) nu a profesat foarte mult în Moldova, el înaintându-și „demisionul” în toamna anului 1832. La 23 septembrie 1832, protomedicul Mihail Zotta îi elibera un atestat prin care adeverea că medicul își îndeplinise „toate îndatoririle cu care au fost însărcinat, ca un mădular a Comisiei doftorilor și ca un medic la cvartalul al 4le” (ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 118–119). În luna decembrie a aceluiași an, „Albina Românească” înștiința publicul cititor că doctorul „Țucarini, ce au fost aici doftor de politie”, devenise „șef doftorilor militărești a Grecii” („Albina Românească”, IV, nr. 99, 15 decembrie 1832, p. 396), același periodic făcând cunoscută, în februarie 1834, moartea medicului („Albina Românească”, VI, nr. 17, 4 februarie 1834, p. 72).

²⁶ Încercarea de a ocupa funcții în administrația medicală a vremii se observă la mulți medici, aceștia fiind probabil convingi că, pe lângă avantajele financiare, se deschideau și noi oportunități de ordin profesional. În cazul de față, doctorul Zuccarini adresase o cerere pentru a fi numit doctor la carantina Galați, unde se afla un post vacant, el fiind la acel moment medic al orașului de pe Dunăre (ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 9).

²⁷ „[...] cilenul acei comisii, doctorul Evstatiu însuși, va ave niadormită privigheri pintru di a vindica di cătră doftori pominita boală holera” (idem, 1/1831, f. 22).

²⁸ „[...] di la glavnul doftor a prințapatului Moldaviei, Ivstati, să să ceară spre povățuire trebuitorili însămnări di cunoștința holerii morbus și di mijlocirea lecurii aceia” (*ibidem*).

²⁹ *Ibidem*, f. 60.

³⁰ *Idem*, 12/1831, f. 5.

³¹ O analiză amănunțită privitoare la vărsat și vaccinare în Țara Românească, vezi la Nicoleta Roman, *Pentru sănătatea celor mici: vaccinarea, un proces medical din Țara Românească (1831–1856). Deziderate, obstacole, practici*, în idem (coord.), *Copilăria românească între familie și societate (secolele XVII–XX)*, București, Editura Nemira, 2015, p. 245–287.

³² ANI, Comitetul Sănătății, 6/1832, f. 10. În acest sens, Comisia doctorilor solicita Eptropiei Casei doctorilor cele necesare pentru „hultuire copiilor, spre a să pute face oprire și apărare aceștii epidimii”, toate acestea în contextul în care în Iași și în ținuturile Moldovei „s-au iscat epidemia boali vărsatului și esti frică ca nu cumva cu începiri primăverii să să lătasă această boală mai mult” (idem, 17/1832, f. 44).

³³ *Idem*, Secretariatul de Stat, dosar 154/1832–1842, f. 10 r.–v.

dar nici activitățile privitoare la starea de sănătate a locuitorilor și la factorii care ar fi putut să o perturbe, recomandând controale cât mai stricte asupra produselor alimentare comercializate în piețe³⁴. Totodată, promova interzicerea activității empiricilor, precum și comercializarea „doftoriilor netrebnice” ce puteau pricinui „vătămare sănătății publice”³⁵.

De asemenea, protomedicul urma să facă parte, alături de „ministrul din lăuntru” și de hatman, din „Comitetul de sănătate”, în sarcina căruia cădea supravegherea sistemului carantinal „întemeiat” prin *Regulamentul Organic* „pentru ferirea Moldovei despre cumplita boală a ciumii”³⁶. Nu în ultimul rând, era președintele Comisiei doctorilor din Iași, numită și „Sfatul doftoresc”, comisie cu atribuții multiple, referitoare la discutarea celor mai noi cunoștințe de ordin medical „ce vor fi câștigat [medicii – n.n.] ori în urma cercărilor făcute cu doftorii străini, sau acele ce vor fi putut a face ei însuși”³⁷. De asemenea, Sfatul avea înputerniciri în validarea personalului medical (doctori, chirurghi, moașe) ce dorea să practice în țară, precum și în autorizarea deschiderii de noi farmacii și supravegherea funcționării celor deja existente³⁸, dar și în ceea ce privește stabilirea taxei pentru vânzarea medicamentelor³⁹.

Atât din prevederile asupra acestui din urmă subiect, cuprinse în *Regulamentul Organic*, dar și din numeroasele documente păstrate din epocă, observăm o atenție deosebită pentru buna funcționare a farmaciilor. Având drept principal scop responsabilizarea farmaciștilor și a calfelor acestora, noile reglementări în domeniul farmaceutic vizau o mai mare acuratețe în pregătirea tratamentelor și în expedierea acestora, laolaltă cu o transparentizare și chiar o uniformizare a prețurilor medicamentelor⁴⁰.

Medicii de departament

Noua ierarhie medicală conturată ca urmare a prevederilor Regulamentului Organic aducea un element inedit, o nouă categorie de „specialiști”: medicii de departament⁴¹. În

³⁴ Pornind de la cazul unor locuitori ai Iașilor ce „ar fi nebunit din mâncare”, doctorul Mihail Zotta propunea ca măcar o dată pe săptămână Agia să facă în așa fel încât cvartalnicii, împreună cu doctorii, să meargă prin piețe și să cerceteze produsele alimentare aduse spre vânzare. Cât despre afecțiunea locuitorilor, ce prezenta simptomele nebuniei, nu era altceva decât o formă de ergotism, o boală generată de o ciupercă a grâului și a secarei, cunoscută în Evul Mediu și ca boala Sfântului Anton. Dovedind capacitatea de a discerne dincolo de prejudecăți mai vechi, pe baza unor probe din făină și din pâine, recoltate de el însuși de la fața locului, doctorul Zotta recunoaște afecțiunea, ce se putea manifesta, într-adevăr, și prin halucinații și contracții musculare dureroase; în consecință, el dispunea cele necesare (idem, 17/1832, f. 25).

³⁵ Idem, 54/1833, f. 36.

³⁶ *Regulamentul Organic*..., p. 269–282.

³⁷ *Ibidem*, p. 234. Au fost însă și momente în care doctorii ieșeni nu au manifestat interesul dorit pentru aceste întâlniri, în cadrul cărora erau prezentate poruncile primite de la epitropia Casei doctorilor, Comitetul sănătății ori Sfatul municipal. Într-un raport adresat Epitropiei Casei doctorilor la 28 mai 1832, protomedicul Mihail Zotta menționa că „doftorii politii, uitând instrucțiunile ce li s-au făcut cunoscute di la ocărmuire, cu mare lenevire să adună la comisie în zilele ce sânt hotărâte pentru sesiile lor, alții vin pre târziu, iar alții nicidicum, iar uneori niciunul nu vine, precum s-au întâmplat și astăzi” (ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 75 r.).

³⁸ *Regulamentul Organic*..., p. 234–235.

³⁹ Comisia medicală era însărcinată și cu stabilirea taxei pentru vânzarea de medicamente. „Cunoscând bogăția Moldovei în ierburi medicale autohtone și alte articole de farmacie”, membrii comisiei doreau „să fixeze pentru aceste articole un preț mai coborât decât ale taxei de la Viena”. În acest fel, pe lângă prețurile mai mici ale medicamentelor, sperau să-i determine pe farmaciști să cultive ierburi medicale autohtone și să facă cercetări pentru a dezvolta astfel o ramură a industriei și comerțului țării neglijată până atunci. Farmaciștii se plâneau însă de faptul că nu găsesc oameni care să facă acest lucru decât la un preț foarte ridicat (ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 14).

⁴⁰ Idem, *Isprăvnicia Dorohoi*, tr. 447, op. I 485, dosar 40/1832, f. 135 v.–136 r.

⁴¹ *Regulamentul Organic*..., p. 272.

acest sens, Moldova a fost împărțită din punct de vedere medical-administrativ în cinci departamente, după cum urmează: departamentul întâi cuprindea ținuturile Botoșani, Herța, Dorohoi și Suceava, departamentul al doilea era alcătuit din ținuturile Iași, Hârlău, Cărligătura și Vaslui, departamentul al treilea reunea ținuturile Roman, Neamț și Bacău, departamentul al patrulea era format din ținuturile Tutova, Tecuci, Putna și Fălciu, în vreme ce departamentul al cincilea cuprindea doar ținutul Covurlui⁴². În ceea ce-i privește pe medicii desemnați să ocupe aceste funcții, într-o primă fază, încă de la 24 aprilie 1832, au fost aleși doctorul Alexandru Teodori⁴³ la departamentul al treilea și Nicolas Laffare⁴⁴ la departamentul al patrulea⁴⁵. Au urmat apoi, la 1 mai, doctorul Georg Metz⁴⁶ la departamentul întâi și, la 1 iulie 1832, doctorul Aloys Certz⁴⁷ la departamentul al doilea⁴⁸. Fiecare dintre acești medici urma să primească un salariu anual de 5 000 de lei⁴⁹, în schimbul căruia avea o serie de îndatoriri foarte bine definite. Astfel, ei trebuiau să se îngrijească de asigurarea sănătății locuitorilor, încercând a-i feri de pericolul afecțiunilor epidemice și a-i sprijini în tratarea bolilor considerate „comune”. De asemenea, aveau datoria de a populariza și de a intensifica procesul de vaccinare, dar și de a identifica și de a restrânge activitatea dăunătoare a vindecătorilor empirici, precum și de a verifica modul de funcționare a farmaciilor și a așezămintelor spitalicești din ținuturile aflate în grija lor. Nu în ultimul rând, medicul de departament primea însărcinări privitoare la „medicina legală”, opiniile sale fiind folosite în stabilirea sentințelor. Mai precis, fiecare dintre medicii de departament avea să primească această listă de îndatoriri:

1. De vreme că Ocârmuire îi încredințază ce mai sfântă îndatorire, adică de a privileghe asupra stării sănătății îndeobști, el va fi dator <a> arăta la Com(i)t(et) orișici ar afla împotrevetori scoposului la care țintești Ocârmuire.
2. La întâmplare de epidemie sau alti boale va fi îndatorit a mergi orișunde va fi trimes din parte isprăvnicilor a departamentului spre cercetari boalii la fața locului și spre punire în lucrare a măsurilor cuviincioasă pentru întâmpinare ei.
3. La întâmplare de cercetări legale să vor purta după legile meșteșugului și cu muștrari de cuget, neuitând că giudecătoria în temeiul atestaturilor care vor da are să dei săntenție sa.
4. Esti datoriu cu hultuire copiilor prin departamenturi și vor treci pe acei hultuiți într-o condică deosăbită care, apoi, întărită de isprăv(ni)ci, odată pe an vor arăta-o la Comit(etul) sănătății din Eși, ca să se poată încredința acest Comit(et) di progresul ci ar faci hultuire copiilor în țară.
5. Este dator de a priveghe asupra tuturor acelura ce să îndeletnicesc cu căutare bolnavilor și a pune stavilă șarlatanilor, arătând la toți doftorii, hirurgii, la moașă, la spițării ce sânt așăzați

⁴² *Ibidem*.

⁴³ Născut la 28 august 1799, Alexandru Teodori a obținut titlul de doctor în medicină la Viena, la 28 iulie 1826 (Gabriel Barbu, *Contribuții hipocratice la iluminismul târziu din Moldova*, în *Momente din trecutul medicinei. Studii, note și documente*, sub redacția lui G. Brătescu, București, Editura Medicală, 1983, p. 248); vezi și Paul Pruteanu, *Contribuții la istoricul spitalelor din Moldova. Spitalele din Moldova dependente de Epitropia generală a Casei Sf. Spiridon, de la primele începuturi până la unirea serviciilor sanitare ale Moldovei și Munteniei*, București, Editura Medicală, 1957, p. 73–77; Epifanie Cozarescu, *Ultimii doi colaboratori ai Lexiconului de la Buda: Ioan Theodorovici și Alexandru Theodori*, în *AIIX*, XXIX, 1992, p. 306.

⁴⁴ Paul Pruteanu, *Contribuții la istoricul spitalelor...*, p. 185–192.

⁴⁵ ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 66.

⁴⁶ Câteva aspecte privitoare la activitatea lui Georg Metz ca medic al departamentului întâi pot fi parcurse în Sorin Grigoruță, *Despre câteva măsuri pentru „buna ținere și orânduiala stării sănătății” și despre autorul lor: doctorul Georg Metz*, în *AȘUI*, s.n., Istorie, LXV, 2019, p. 479–495.

⁴⁷ Paul Pruteanu, *Contribuții la istoricul spitalelor...*, p. 77–78.

⁴⁸ ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 89.

⁴⁹ *Ibidem*, f. 66.

sau ar vre să să așază în departamentul acesta că nu vor pute face practică în țară până ce nu-și vor înfăoșa diplomile la Sfătul doftoresc din Eși, care, aflându-le drepte și de cuviință, urmând estrecuțiilor sale să vor îngriji pentru întărire lor din parte ministrului de năuntru.

6. Macar o dată pe an va cerceta toate spițăriile și toate spitalurile ci ar fi așazate în departament(ul) acesta, arătând la Comit(etul) sănătății de Eși toate neîndestulările și toate nerânduile ce ar afla la cercetare lor⁵⁰.

Medicii orașului Iași

Cea din urmă categorie de slujitori ai lui Hypocrates asupra căreia ne vom opri este reprezentată de medicii desemnați să îngrijească sănătatea ieșenilor; îi întâlnim în documente și cu denumirea de „doftori ai politiei” sau „doftori de cvartal”⁵¹. Pentru o cât mai eficientă apărare a locuitorilor, mai ales în fața afecțiunilor epidemice, orașul Iași fusese împărțit în opt „ceastii” încă din vremea ultimei epidemii de ciumă, ce afectase Moldova la finalul deceniului trei al veacului al XIX-lea⁵². Mai apoi, o altă formă de organizare viza împărțirea în patru sau opt „cvartale”⁵³.

În acest sens, pentru alegerea celor patru medici și a chirurgului orașului Iași, la 5 septembrie 1831, „sara, în Svânta Mitropolie, s-au adunat obșteasca adunare a Divanurilor” în prezența mitropolitului, a episcopilor de Roman și Huși și a marilor boieri. Un cuvânt important trebuie să fi avut boierii epitropi ai Casei doftorilor: vistiernicul Iordachi Roset și vornicul Mihalachi Sturza, acesta din urmă fiind vechil pentru tatăl său, logofătul Grigore Sturza. Au fost aleși doctorii Fotino⁵⁴, Viola⁵⁵, Sachelarie⁵⁶ și Zuccarini, iar chirurg Iacob Czihak. Mai rămâneau de ales două moașe, sarcina aceasta urmând a reveni protomedicului Mihail Zotta⁵⁷. Alegerea doctorului Viola ca medic al orașului Iași a stârnit însă nemulțumirea generalului Kiselev, care a respins această propunere din pricina atitudinii doctorului Viola în timpul epidemiei de holeră, când medicul „s-au fost lipădat di a da înlesniri bolnavilor fără a să uita la îndemnările stăpânirii și la niapărata trebuinți ci urma atunci di înlesnirili doftorești”⁵⁸. În locul său, Casa doctorilor l-a propus pe doctorul Sofianopulo⁵⁹. Cu toate acestea, doctorul Viola a primit finalmente

⁵⁰ Idem, *Isprăvnicia Iași*, 508/1832, f. 2 r.–v.; idem, *Isprăvnicia Dorohoi*, tr. 447, op. 485, dosar 40/1832, f. 100 r.–v.; idem, *Isprăvnicia Suceava*, tr. 1615, op. 1848, dosar 4, f. 23 r.–v.; idem, *Isprăvnicia Tecuci*, tr. 507, op. 550, dosar 195, f. 88.

⁵¹ Idem, *Comitetul Sănătății*, 17/1832, f. 58.

⁵² Idem, *Colecția Litere*, S/340, f. 5 r.–v.

⁵³ Idem, 4/1832, f. 50 r.–51 v.; această „Prescriere arătătoare anumi despre împărțirea orașului pe cvartaluri și de numile atât a d(umnealor) doftorilor care sânt însărcinați cu căutarea bolnavilor din oraș cum și de numilor comisariilor a epistaților rânduiți după noul așazământ pentru privigherea cvartalurilor și rânduiala ce să păzăște”, întocmită la 24 august 1832, a fost publicată de Traian Ichim în paginile *Buletinului Muzeului Municipal din Iași* (Traian Ichim, *Documente*, în *IN*, fasc. 4, 1924, p. 199–201).

⁵⁴ Absolvent al Facultății de Medicină a Universității din Padova (Nicolae Vătămanu, *Portretul și diploma doctorului Anton Fotino*, în „*Revista Muzeelor*”, nr. 6, 1970, p. 536–538).

⁵⁵ Originar din Târgu Mureș, a studiat medicina la Budapesta și Viena; a fost unul dintre cei mai longevivi medici ai Spitalului Sfântul Spiridon din Iași (Paul Pruteanu, *Medici în Moldova...*, p. 243–244, n. 4; ANI, *Colecția Litere*, D/395, f. 22).

⁵⁶ *Repertor de medici...*, p. 370; Paul Pruteanu, *Medici în Moldova...*, p. 258–259, n. 5.

⁵⁷ „[...] au scris dum(i)sale glavnoi doftor Zota ca să le aleagă pe acele ce după diplomile ce vor fi având s-ar cunoaște mai iscusite și prin espitire mai destoinice” (ANI, *Comitetul Sănătății*, 8/1831, f. 6).

⁵⁸ *Ibidem*, f. 13.

⁵⁹ Este posibil să fie vorba de medicul care a lăsat o descriere privitoare la epidemia de holeră ce afectase și Moldova la 1831: Dr. Sophianopoulo, *Relation des épidémies du cholera-morbus observées en Hongrie, Moldavie, Gallicie et a Vienne en Autriche dans les années 1831 et 1832*, Paris, 1832; înainte de a-l confirma în funcția de medic al orașului, reprezentanții Casei doctorilor i-au solicitat doctorului Sophianopoulo documente care să-i ateste pregătirea; acesta a înfățișat o copie a documentului ce-i fusese eliberat „di cătră acadimii di

acceptul de a fi unul dintre cei patru medici ai orașului, în luarea acestei decizii cântărind mult activitatea sa de „până la pasul ce au făcut în vreme holerei”⁶⁰.

Peste doar câteva luni, locul doctorului Fotino avea să fie luat de doctorul Ioan Ilașciuc. În consecință, fiindcă „întru neadormita îngrijire a Ocârmuirii pentru binele și folosul obștii păstrarea sănătății și întâmpinarea boalelor este una din acele carele mai cu înadins au ținut a sa neadormită luare-aminte”, autoritățile decid să aducă la cunoștința publică numele doctorilor și moașelor însărcinate cu îngrijirea locuitorilor din cvartalele Iașilor, astfel încât cei interesați să știe cui să se adreseze⁶¹: doctorul Viola fusese însărcinat cu cvartalele întâi și al șaselea, doctorul Ilașciuc avea în grijă cvartalele al doilea și al treilea, doctorul Sachelarie cvartalele al patrulea și al cincilea, în vreme ce ultimele două cvartale, al șaptelea și al optulea, intrau în grija medicului Zuccarini. În ceea ce-l privea pe Iacob Czihak, acesta rămânea „însărcinat cu datoriile hirurgii și a moșiei în tot orașul”. Cunoaștem și numele moașelor: „moașa Verujinski”⁶², însărcinată cu cvartalele al doilea, al treilea, al patrulea și al cincilea, „moașa Șiler” cu cvartalele întâi și al șaselea, în vreme ce ultimele două zone ale orașului, a șaptea și a opta, erau în grija „moașei Roda”⁶³.

Acceptând funcțiile de mai sus, medicii și moașele se angajau să îndeplinească și îndatoririle ce veneau odată cu acestea: „[...] s-au îndatorit de a fi gata spre cercetare a oricăruia bolnav și spre a duce întru împlinire scopul binevoitor a Ocârmuirii”. Mai precis, prin intermediul Agiei, comisarii și epistații din fiecare cvartal primeau îndatorirea „ca îndată, la orice întâmplare de boală a vreunui lăcuiori” din acea parte a orașului, să înștiințeze pe doctorul aceluși cvartal „spre a merge în acel ceas întru căutarea bolnavilor”. De asemenea, însuși bolnavul se putea adresa în mod direct medicului și „îndată va găsi ajutorul cuviincios”, acesta având obligația ca în fiecare zi, timp de două ore, să primească bolnavii din acea parte a orașului. Tot în sarcina medicilor de cvartal revenea și datoria de a vaccina copiii din oraș⁶⁴. Tocmai pentru a facilita o interacțiune eficace cu locuitorii, medicii din capitală erau îndemnați ca, în termen de două-trei luni, să se mute cu locuința în zona în care își desfășurau activitatea, pentru a nu priva bolnavii de un ajutor rapid atunci când se impunea⁶⁵.

Pentru a fi mereu informați cu privire la cele mai noi descoperiri din domeniul medical, dar și în legătură cu starea de sănătate a orașenilor, cei patru medici de cvartal trebuiau să se întâlnească periodic, pentru a discuta ultimele lecturi științifice, precum și cazurile tratate⁶⁶.

„Îndatoririle publice trebuie să fie totdeauna împlinite mai înainte di cele particulare.”⁶⁷ Cuvintele îi aparțin doctorului Mihail Zotta, din vremea în care îndeplinea funcția de protomedic al Moldovei. Sunt extrase dintr-un raport al acestuia, adresat Epitropiei Casei doftorilor, prin care semnală absența unora dintre colegii săi de la întâlnirile Comisiei doctorilor. Le-am redat aici și vom încheia cu ele articolul, deoarece

la Bolonia în anul 1812 și cari l-ar fi perdut în vremea turburării ci s-au întâmplat la Hios” (ANI, Comitetul Sănătății, 8/1831, f. 13).

⁶⁰ Idem, 17/1832, f. 77, 79.

⁶¹ *Ibidem*, f. 58; „Foaie Oficială”. Supliment la nr. 29 al „Albinei Românești” 1832, nr. 3.

⁶² Probabil rudă cu farmacistul Iacob Wierozinski, cel care solicita la 1 februarie 1832 dreptul de a deschide o farmacie la Iași (ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 19 r.–20 r.).

⁶³ Idem, 4/1832, f. 9; idem, 17/1832, f. 58.

⁶⁴ Idem, 17/1832, f. 58.

⁶⁵ *Ibidem*, f. 87.

⁶⁶ *Regulamentul Organic...*, p. 234.

⁶⁷ ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 75.

credem că ele sintetizează evoluțiile pe care societatea românească le-a resimțit, din punct de vedere medical, la cumpăna deceniilor al treilea și al patrulea din secolul al XIX-lea. Este un fapt bine cunoscut că prezența medicilor în spațiul românesc de la răsărit de Carpați este caracterizată de o anumită continuitate, timp de secole; ceea ce au variat însă a fost numărul medicilor și gradul de solicitare a serviciilor lor. Dacă la începuturi numărul medicilor era redus, prezența lor fiind adeseori ocazională, menită a îngriji sănătatea șubrezită a vreunui membru al familiilor domnitoare⁶⁸ ori a unor apropiați ai acestora, treptat, spre finalul veacului al XVIII-lea, numărul medicilor prezenți în Principatele Române a crescut, de serviciile lor interesându-se și alți reprezentanți ai elitei: de exemplu, boieri, fie ei mai mari sau mai mici, atât din capitală, cât și de prin ținuturi, precum și negustori cu dare de mână. Însă, de cele mai multe ori, medicii își puneau serviciile doar în slujba celor care îi plăteau, fie că vorbim de persoane, familii sau comunități. Ceea ce încearcă autoritățile la începuturile perioadei regulamentare este tocmai o creștere a acestei adresabilități a serviciilor sanitare, actul medical trebuind să capete și un caracter public. Am adăugat acest și pentru că nimeni nu interzicea medicilor angrenați în noua organizare medicală să-și continue activitățile particulare de tratare a bolnavilor. În același raport, invocat mai sus, protomedicul Zotta preciza: „[...] căutare bolnavilor particularnici nu poate să le slujească de excuză pentru neîmplinire datoriilor cu care sânt însărcinați, căci și eu am bolnavi în oraș, însă la zile ce sânt hotărâte pentru adunare doftorilor îi caut sau înainte sau după adunare doftorilor”⁶⁹.

Altfel spus, privind imaginea în ansamblul ei, observăm o evoluție ce are ca punct de pornire strategiile și obiectivele aferente luptei anti-epidemice; este o modificare ce a determinat, gradual, o schimbare de paradigmă medicală, făcându-se trecerea de la adoptarea de măsuri urgente, de la reglementări de etapă, nu tot timpul coerente, la conturarea unor politici publice referitoare la igienă, salubritate și îngrijire medicală. Iar medicii, indiferent de palierul la care au activat, fie că vorbim de protomedic, de medicii de departament ori de medicii din orașe, au constituit, cel mai adesea, o resursă indispensabilă acestui progres.

⁶⁸ Nicolae Vătămanu, *Voievozi și medici de curte*, București, Editura Enciclopedică Română, 1972.

⁶⁹ ANI, *Comitetul Sănătății*, 17/1832, f. 75.

ANEXE

1. Tabel ce cuprinde cheltuielile Casei doctorilor cu salariile medicilor și moașelor pentru anul 1832.

Sama de eraturile și de cheltuielile Casii doftorești, urmate pe anul acesta, 1832

Lei	Par(ale)		
80 000		Eraturile pe anul acesta, bez 40 mii lei ce s-au oprit din poronca nacealsfii cu care să alcătuești somă de 120 mii lei hotărâți prin Reglement pentru această Casă	
76 395	13	Să scade în plata cheltuelilor gios însămnate, însă:	
		Lei	Par(ale)
		12 000	
		6 000	
		5 000	
		5 000	
		5 000	
		5 000	
		2 200	
		875	7
		3 000	
		1 800	
		1 200	
		47 879	
3 604	27		
3 604	27	Soma urmii	
		47 075	
		3 750	
		2 916	30
		3 750	
		3 750	
		8 189	23

Doftorii și moașile de aice, din capitalie Eșului

Doftorii de pe la târgurile din afară

În plata doftoriilor vinovațlor de la temniță pe 10 luni trecute, adică de la 12 a trecutei luni decemv(rie) până la 18 a următoarei luni noemv(rie), după rățătile ce sânt față

		6 964		Cheltuiala Casii, însă:
				4 800 leafa casierului
				1 800 leafa scriitorului
				120 cheltuiala canțelarii
				100 plata tipăritului enstruc- țiilor spițarilor ²
				144 plata gazetii Albinii Românești
				6 864
		76 395	13	
3 604	27	Mai rămâne prisos în Casă ³ pentru că sporiții doftori, adică doftoriul veteran, doftoriul temniții și acei pentru doftorii a departamenturilor din afară nu s-au rădicat de la 1 a trecutii luni ghen(a)r(ie) ce după trecere de trei și patru luni, precum mai sus să însămnează din ce și care epoha și au priimit fiiștecare leafa. Acest prisos până la închidire anului acestuia să va întrebuița în plata lefii orânduitului hirurg a temniței, în plata adaosului lefii doftorului temniței, după punere la cale ce s-au făcut, cât și în plata doftoriilor vinovaților dacă nu să va închipui întâmpinare aceastui condei de aiure de undeva sau de la spițăriile orașului acestuia, precum de pildă spițăriul Verujânschi s-au îndatorit de la spițăriia sa ca să dei pe tot anul fără plata câte de 1 000 lei doftorii la săracii.		

ANI, Comitetul Sănătății, 17/1832, f. 170 r.-v., orig.

¹ Mamoș, specialist în obstetrică și ginecologie.

² Tot rândul tăiat cu o linie.

³ Textul continua cu fragmentul următor, tăiat cu o linie: „carile pân la închiere anului acestui să va întrebuița în plata doftoriului temniții, în plata lefii hirurgului temniții și în plata adaosului lefii doftorului temniții piste aceea ce are acum după punire la cale ce s-au făcut întru această”.

2. Tabel ce cuprinde centralizarea datelor privitoare la numărul de copii vaccinați în Moldova pe parcursul anilor 1832 și 1833.

Vidomostii di copiii hultuiți în toată țara Moldavii în anii 1832 și 1833

În ce anu	Di cătră ci doctor sau ephirurg s-au hultuit	În ci oraș sau ținut s-au hultuit	Câți copii s-au hultuit
În anul 1832	Prin doctorul departamentului întâi	În ținuturile Botoșanii, Herța, Dorohoi și Suceava	214
	Prin doctorul departamentului al 2-le	În ținuturile Iași, Hârlău, Cărligătura și Vaslui	80
	Prin doctorul departamentului al 3-le	În ținuturile Roman, Neamțu și Bacău	108
	Prin doctorul politiei Galații, Kiriacopol	În Galați	15
	Prin doctorii cfartalurilor din Iași	În oraș(ul) Iași	877
		Piste tot pi an 1832	1 294

În anul 1833	Prin doctorul departamentului întâi	În ținuturile Botoșani, Herța, Dorohoi și Suceava	506
	Prin doctorul departamentului al 2-le	În ținuturile [și] Iași și Vaslui	715
	Prin doctorul departamentului al 3-le	În ținuturile Bacău, Romanu și Neamțu	209
	Prin doctorul departamentului al 4-le	În ținuturile Tutova, Putna, Fălciu și Tecuci	115
	Prin ephirurgul Lucachi Țira ¹	În oraș Iași	696
		În ținutul Iași	155
		Piste tot pe anu 1833	2 396

ANI, Comitetul Sănătății, 40/1832, f. 99 r.–v., orig.

¹ Lucachi Zirra.

PHYSICIANS AND MEDICAL ORGANIZATION IN MOLDAVIA (1828–1834)
(Summary)

Keywords: physicians, plague, medical organization, Moldavia.

As part of a larger project, in which we intend to highlight the aspects regarding the beginnings of the “professionalization of medicine” within the Romanian extra-Carpathian territory, the present paper rather proves an introductory character, meant to bring into light some information collected from the documents of the time, sometimes details, but which, in the first years of the fourth decade of the 19th century. Therefore, the aim of this short study is to emphasize some changes that can be noticed in the medical field during that period, changes that were meant for a better organization of the physicians’ activity and that of the entire medical staff (surgeons, pharmacists, midwives). Having in view the image as a whole, we can notice an evolution that has as a starting point the strategies and the objectives that accompanied the fight against the plague, evolution which determined, gradually, a shift in the paradigm of the inhabitants’ health care, making the transition from adopting urgent measures, from stage regulations, not all the times coherent, to shaping public politics regarding hygiene, sanitation and health care. And the physicians, regardless of the level they worked, whether we talk about chief physicians, or about the department physicians, or about the physicians from the cities, they often represented the dynamic element of this evolution.